

Wstęp

Zjawisko przemocy jest problemem społecznym o charakterze globalnym, który wymaga zdecydowanych działań interwencyjnych. Jest także zjawiskiem złożonym i wieloaspektowym, któremu przeciwdziałanie wymaga kompleksowych i skoordynowanych rozwiązań. Przemoc dotyka dzieci we wszystkich społecznościach, przyczyniając się do powstawania nierówności zdrowotnych i rozwojowych oraz doświadczania niesprawiedliwości społecznej. Jak wynika z danych policji, w 2021 r. spośród 75 761 osób, co do których istniało podejrzenie, że były dotknięte przemocą, aż 11 129 stanowiły dzieci (Policja, 2022). Najnowszy numer kwartalnika *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka* poświęcamy problematyce ochrony dziecka przed sprawcą przemocy.

Numer otwiera artykuł autorstwa Magdaleny Błażek i Aleksandry Lewandowskiej-Walter poświęcony analizie alienacji rodzicielskiej z perspektywy diagnozy psychologicznej, umożliwiającej odróżnienie jej od reakcji dziecka na rodzica faktycznie krzywdzącego. Opierając się na współczesnych modelach alienacji rodzicielskiej, autorki proponują systemowe podejście do jej diagnozowania, w którym konieczne jest uwzględnienie psychologicznej charakterystyki funkcjonowania dziecka, cech funkcjonowania rodziców oraz interakcji między nimi, podłoża motywacyjnego towarzyszącego alienacji, a także relacji każdego z rodziców z dzieckiem. Artykuł wieńczę wskazówki mogące służyć diagnozie alienacji rodzicielskiej, różnicowaniu jej z innymi formami przemocy oraz sygnalizujące sytuacje złożone, w których dziecko doświadcza wielu form krzywdzenia. Według założeń autorek ważna jest ocena funkcjonowania nie tylko dziecka uwikłanego w skonfliktowaną relację dorosłych, ale także cech i funkcjonowania każdego z rodziców (alienowanego i alienującego). Dodatkowo, zgodnie z propozycjami autorów współczesnych modeli alienacji rodzicielskiej w ocenie sytuacji należy również uwzględnić takie czynniki jak relacje w rodzinach generacyjnych i w podsystemie rodzeństwa, dynamikę konfliktu dorosłych przed i po rozłące (separacji) lub w trakcie rozwodu oraz jakość współpracy rodzicielskiej podjętej wobec decyzji o rozstaniu.

Autorką kolejnego artykułu jest Grażyna Lewko. W pierwszej części tekstu autorka, posługując się pojęciem psychicznej próżni, opisuje psychiczny stan dziecka krzywdzonego, który przez badaczy ludzkiego umysłu jest określany jako psychiczna katastrofa lub bezimienne przerażenie. Lewko podaje kliniczne przykłady jego

przejawów u dzieci oraz autystycznych obron, które pozwalają im przetrwać psychiczną katastrofę. Druga część artykułu zawiera analizę różnicy między wyparciem a dysocjacją. Są to psychiczne mechanizmy obronne, z których psychika korzysta, gdy nie można pamiętać tego, co zagraża psychicznemu istnieniu. Autorka podaje kliniczne przykłady wyparcia i dysocjacji u dzieci. Wreszcie, w trzeciej części artykułu Lewko dzieli się swoimi refleksjami dotyczącymi trudności w ochronie dziecka przed przemocą mimo prawnych możliwości i deklaratywnej woli wielu stron zaangażowanych w proces chronienia. Ponadto autorka analizuje zakłócenia w procesie myślenia, korzystając z doświadczeń własnych i zespołu klinicznego Modelu Pomocy Dziecku z podejrzeniem wykorzystania seksualnego, oraz opisuje, jak działa ludzki umysł w kontakcie z dzieckiem traumatyzowanym.

W następnym artykule Katarzyna Chotkowska analizuje skutki, jakie doświadczanie przemocy w dzieciństwie powoduje w życiu dorosłym. Artykuł ma charakter teoretyczny i jest analizą wyników dostępnych badań. Autorka przedstawia występujące w dorosłości skutki doznawanej w dzieciństwie przemocy fizycznej, psychicznej, seksualnej i fizycznej oraz zaniedbania. Chotkowska wskazuje, że osoby doświadczające w dzieciństwie tych typów nadużyć mogą w dorosłości zmagać się z problemami w sferze emocji i kontaktów interpersonalnych, zachowania, zdrowia fizycznego i psychicznego oraz osobowości, a także częściej być pacjentami szpitali psychiatrycznych. Skutkiem krzywdzenia dzieci mogą być zaburzenia osobowości, lęki i nerwice. Ponadto przemoc fizyczna może powodować poczucie winy, obniżenie samooceny i problemy z przystosowawczym funkcjonowaniem w społeczeństwie. Badaczka podkreśla, że to właśnie w dzieciństwie kształtują się wzorce zachowań, które stosują dorośli, dlatego tym ważniejsze jest, aby w tym szczególnym okresie życia chronić dzieci i zapewniać im jak najlepsze warunki rozwoju.

Autorką kolejnego tekstu w numerze jest Aleksandra Malinowska-Bizon, która analizuje reakcję organów ścigania na przemoc w rodzinie. Autorka podkreśla, że zgodnie z art. 304 Kodeksu postępowania karnego każdy, kto dowiedział się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomienia o tym organów ścigania. Dodatkowo instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstw, mają obowiązek niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora i policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub wydania przez ten organ stosowanych zarządzeń, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa. Malinowska-Bizon wskazuje, że obecny stan prawny umożliwi izolację sprawcy na gruncie zarówno prawa cywilnego i ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, jak i prawa administracyjnego, czyli

ustawy o policji, ale także na podstawie Kodeksu postępowania karnego. Autorka przedstawia przesłanki i okoliczności stosowania wszystkich wskazanych procedur oraz podkreśla, że wykorzystanie choćby jednej z opisanych instytucji zabezpiecza dobro i bezpieczeństwo ofiar przemocy w rodzinie w należyty sposób.

Następny tekst odnosi się do stosowania przemocy jako podstawy orzekania zakazu kontaktów z dzieckiem na tle prawa rodzinnego oraz prawa i postępowania karnego. Jego autorką jest Izabela Duczyńska. Wyjaśniając te dwa mechanizmy, autorka przywołuje art. 113³ Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, który obliguje sąd opiekuńczy do nałożenia zakazu kontaktów rodziców z dzieckiem, jeżeli ich utrzymywanie poważnie zagraża dobru dziecka lub je narusza. Przesłanka ta jest spełniona w szczególności, gdy osobista styczność rodzica z dzieckiem może zagrażać jego życiu, zdrowiu, prawidłowemu rozwojowi lub bezpieczeństwu oraz prowadzić do jego demoralizacji, kształtowania u niego postaw aspołecznych bądź postawy wrogości względem drugiego rodzica. Z kolei wśród przedstawicieli doktryny prawa karnego istnieje spór, na temat tego, jak daleko ma sięgać ingerencja prawa karnego w stosunki rodzinne. Z jednej strony pojawia się obawa rozbitcia rodziny, z drugiej strony to właśnie prawo karne dysponuje takimi mechanizmami oddziaływania na sprawców przestępstw, w tym także skierowanych przeciwko rodzinie, jakie nie występują w innych gałęziach prawa. Duczyńska podkreśla, że stosowanie środka zapobiegawczego w postaci zakazu kontaktowania się z pokrzywdzonym jest zatem uzależnione od wykazania dużego prawdopodobieństwa popełnienia przez oskarżonego zarzucanego mu przestępstwa, czyli wówczas, gdy gromadzone dowody wskazują na możliwość popełnienia przestępstwa przeciwko małoletniemu. Autorka zauważa też, że zakaz kontaktowania się może być także orzeczoney w ramach stosowania środków probacyjnych. W art. 72 § 1 pkt 7a Kodeksu karnego przewidziano możliwość nałożenia obowiązku powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób. Nałożenie tego obowiązku ma też zabezpieczyć przed powtarzaniem się sytuacji groźących ponownym popełnieniem przestępstwa przeciwko pokrzywdzonemu.

Z kolei Marzena Kordaczuk-Wąs opisuje środki ochrony dziecka przed osobą stosującą przemoc w rodzinie w doświadczeniu wybranych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Autorka przedstawia w tekście przykłady europejskich dokumentów strategicznych, regulacji oraz inicjatyw mających na celu chronienie dzieci przed przemocą domową. Kordaczuk-Wąs podkreśla, że chociaż tworzenie i funkcjonowanie systemów ochrony dzieci należą przede wszystkim do obowiązków poszczególnych państw, Unia Europejska również odgrywa ważną rolę w ich ustanawianiu i doskonaleniu oraz jest aktywnie zaangażowana w ochronę dzieci przed przemocą. W tym celu już od lat

podejmuje wiele inicjatyw. Jest to ważne, gdyż działania unijne bezpośrednio wpływają na odpowiednie przepisy i politykę wprowadzane następnie przez państwa członkowskie. Na przykładzie doświadczeń pochodzących z Austrii, Holandii i Hiszpanii, autorka opisuje sposób stosowania nakazów ochrony dostępnych na ścieżce cywilnej, w postępowaniu karnym, a także wykorzystywania nakazów i zakazów ochronnych w tzw. sytuacjach nagłych. Artykuł ten można uznać za zarówno wprowadzenie do problematyki, jak i źródło służące operacjonalizacji dalszych pogłębionych badań nad stosowaniem środków ochrony dzieci przed przemocą domową.

Numer zamyka tekst Christophera Dowlinga, Anthony'ego Morgana, Shann Hulme, Matthew Manninga i Gabriela Wonga będący systematycznym przeglądem nakazu ochrony przed przemocą domową dokonany przy użyciu modelu EMMIE (efektywność, mechanizmy, moderatory, realizacja i rentowność ekonomiczna). Autorzy oceniają całościowy wpływ nakazów ochrony oraz analizują mechanizmy i moderatory skuteczności tego środka prawnego, jego realizacji i rentowności ekonomicznej. W ich opinii nakazy ochrony okazały się związane z niewielkim, ale istotnym statystycznie spadkiem nasilenia przemocy domowej. W określonych okolicznościach (m.in. wtedy, gdy ofiara ma mniej powiązań ze sprawcą i jest bardziej niezależna) wydają się one bardziej skuteczne, w innych (np. w przypadku sprawców, którzy w przeszłości popełniali przestępstwa, dopuszczali się przemocy i mieli problemy ze zdrowiem psychicznym) – mniej. Istnieją trzy potencjalne mechanizmy, poprzez które nakazy ochrony mogą przeciwdziałać rewiktyimizacji. Po pierwsze, ten środek prawny może zniechęcać sprawców do dalszego stosowania przemocy, zwiększając ryzyko aresztowania i kary. Po drugie, nakazy ochrony mogą zwiększać wysiłek, jaki sprawca musi włożyć w dalsze akty przemocy. Wreszcie, nakazy ochrony mogą eliminować preteksty do dalszej przemocy domowej poprzez ustalenie jasnych zasad interakcji między sprawcą a ofiarą. W szczególności, warunki określone w takich nakazach (np. powstrzymanie się od picia alkoholu lub agresji werbalnej) mogą być pomocne w osłabianiu wpływu czynników sytuacyjnych sprzyjających przemocy domowej.

Zachęcamy do lektury!

BIBLIOGRAFIA

Policja. (2022). *Przemoc w rodzinie – dane od 2012 roku*. Pobrane z: <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/201373,Przemoc-w-rodzinie-dane-od-2012-roku.html>.